

*Др Бернадет Бордаш, ванредни професор
Правног факултета у Новом Саду*

ЗАШТИТА ИМОВИНЕ КАО ЉУДСКО ПРАВО – ОСНОВНЕ НАПОМЕНЕ УЗ ПРАКСУ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Сажетак: Рад се бави правом на имовину као основним људским правом који се штити одредбом члана 1 Протокола 1 Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. Будући широко постављена одредба, која за последицу има да је заштита самог права слаба уз многобројне изузетке, њена интерпретација је остављена Европском суду за људска права чија пракса има примаран значај у разумевању овог људског права. Посебан осврт је посвећен денационализацији имовине у бившим социјалистичким државама.

Кључне речи: Европски суд за људска права, члан 1 Протокола бр. 1, право на имовину, заштита имовине, денационализација

Државна заједница Србија и Црна Гора постала је члан Савета Европе 3. априла 2003. године потписавши Статут Савета Европе¹. Овим су испуњени услови за приступање и ратификацију Европске Конвенције за заштиту људских права и основних слобода² и пратећих протокола³. За заштиту имовине као људског права

¹ Службени лист Србије и Црне Горе, Међународни уговори бр. 2/2003, стр. 3 од 31. марта 2003.

² У раду користим превод који је објављен у књизи Инструменти Савета Европе – Људска права, уредник Весна Петровић, Београдски центар за људска права, Београд 2000, стр. 9.

³ Конвенција о људским правима и основним слободама донета је 4. новембра 1950. године, а уз ову Конвенцију је усвојено касније и 11 протокола. Данас је на снази текст Конвенције измењен у складу са одредбама Протокола бр. 3 (ЕТС бр. 45) који је ступио на снагу 21.09.1970, Протокола бр. 5 (ЕТС бр. 55) који је ступио на снагу 20. 12. 1971, Протокола бр. 8 (ЕТС бр. 118) који је ступио на снагу 1. 01. 1990. Текст Конвенције садржи и текст Протокола бр. 2 (ЕТС бр. 44), који је у складу са ставом 3 члана 5 овог Протокола постао саставни део Конвенције после ступања на снагу, 21. 09. 1970. године. Све одредбе које су биле мењане или допуњаване путем тих протокола измењене су Протоколом бр. 11 (ЕТС бр. 155) који је ступио на снагу 1. 11. 1998. године. Са дејством од истог дана је укинута Протокол

од пресудног је значаја Протокол бр. 1 који је потписан 20. марта 1952. године у Паризу. Имајући у виду актуелност денационализације у овој држави, у раду ће бити изложене основне напомене уз праксу Европског суда за људска права у примени и тумачењу члана 1 Протокола бр. 1 (у даљем тексту: П1-1), с посебним освртом на случајеве који се тичу захтева појединаца из бивших социјалистичких земаља против њихових држава а поводом (масовног) одузимања имовине путем национализације, експропријације и конфискације нарочито у периоду после другог светског рата.

I ПРАКСА ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА ВЕЗАНА ЗА ЧЛАН 1 ПРОТОКОЛА БР. 1

1. Право на имовину: право на поседовање имовине или право на заштиту имовине као људско право

Европска Конвенција за заштиту људских права и основних слобода, као и Протокол бр. 1 настали су после усвајања Универзалне декларације о људским правима Уједињених нација из 1948. године која је послужила и као инспирација њиховим творцима. Ипак, одредбе које се односе на људска права поводом имовине разликују се у формулацији и потврђују дилему да ли је људско право "право на поседовање имовине" или "право на заштиту имовине".

Универзална декларација о људским правима УН у члану 17 прописује:

"1. Свако има право да поседује имовину, сам и у заједници са другима;

2. Нико не сме бити самовољно лишен своје имовине."

За разлику од ових одредби, Протокол бр. 1 у члану 1 регулише право на имовину на следећи начин:

"Члан 1 – Заштита имовине

Свако физичко и правно лице има право на неометано уживање своје имовине. Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права.

*Претходне одредбе, међутим, ни на који начин не утичу на право државе да примењује законе које сматра потребним да би регулисала коришћење имовине у складу са општим интересима или да би обезбедила наплату пореза или других дажбина или казни."*⁴

бр. 9, који је био на снази од 1. 10. 1994. године. Уз Конвенцију о људским правима и основним слободама на снази су: Протокол бр. 1 од 20. марта 1952., Протокол бр. 4. о осигурању одређених права и слобода уз она укључена у Конвенцију и Први протокол од 16. септембра 1963., Протокол б. о укидању смртне казне од 28. априла 1983., Протокол бр. 7 од 22. новембра 1984.

⁴Every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possessions. No one shall be deprived of his possessions except in the public interest and subject to the conditions provided for by law and by the general principles of international law.

Према данашњем стању друштвеног развоја, али и развоја теорије и праксе људских права не сматра се реалним концепт права на поседовање, или права на прибављање, стицање имовине. Овакав концепт могу прихватити само богата друштва у форми гарантовања одређеног минималног прихода сваком лицу који би обезбедио и минимум личне имовине.⁵ Насупрот овоме стоји концепт права на заштиту имовине, права на неометано уживање, коришћење имовине која је већ стечена, односно прибављена. Држава при том нема обавезу да делује, већ да се уздржи од мешања и ометања, што је у складу са тенденцијом да се као људска права сматрају она права која државу обавезују да се уздржи од делања.⁶

Из ових кратких навода произлази да европски систем заштите људских права под правом на имовину⁷ подразумева право на заштиту постојеће имовине од ометања државе.

2. Домашај члана 1 Протокола бр. 1 (П1 – 1)

Текст члана 1 Протокола бр. 1 обухвата три правила која су међусобно повезана (случај *Sporrong, Lönnroth v. Sweden*, пресуда од 23. септембра 1982.):

1. *начело (право) неометаног уживања своје имовине* које има општу важност и у складу са њим треба тумачити *ограничења неометаног уживања имовине која су предвиђена у даљем тексту;*
2. *правило лишавања неког имовине* је у начелу искључено, осим у одређеним случајевима, који су утемељени законом; лишавање је *законито* уколико су испуњени следећи услови: а) ако се мера лишавања неког имовине предузима у *јавном интересу*; б) ако се мера спроводи под *законом прописаним условима* и ц) ако се мера спроводи у складу са *општим начелима међународног права*; пракса суда је додала још један услов, и то да лишење или ограничавање коришћења из правила које следи треба да удовољи и захтеву *пропорционалности*.
3. *регулација коришћења имовине* у складу са општим интересима, које врши држава или да би (држава) обезбедила наплату пореза, других дажбина или казни.

The preceding provisions shall not, however, in any way impair the right of a State to enforce such laws as it deems necessary to control the use of property in accordance with the general interest or to secure the payment of taxes or other contributions or penalties.”

⁵ Видети у овом смислу Н.Г. Schermers, *The International Protection of the Right of Property*, у *”Protecting Human Rights: The European Perspective”*, eds. P. Mahoney, F. Matscher, Carl Heymanns Verlag KG, Köln-Berlin-Bonn-München, 1990, 565 – 580.

⁶ *Ibidem*.

⁷ У члану 1 Протокола бр. 1 употребљен је израз ”добра” (енглески ”possessions”, француски ”biens”). Европски Суд је у случају *Marckx v. Belgium* од 13. 06. 1979. године, А/31, утврдио да Протокол ”признајући сваком да ужива у својим добрима, чланом 1 гарантује право на имовину” (right of property).

Интерпретација члана 1 Протокола бр. 1 остављена је пракси Европског суда за људска права. С обзиром на то да је суштина одредбе у гарантовању, тј. у заштити права мирног уживања своје имовине најпре је било потребно одредити шта значи "имовина" да би се знало шта је предмет заштите. Исто тако је требало одредити и то шта се подразумева под "мирним уживањем". Овај појам је делимично одређен самим текстом одредбе члана 1, тачније другом реченицом става 1 и ставом 2. Пошто друга реченица става 1 предвиђа да се нико не сме лишити своје имовине, произлази да је лишавање неког имовине повреда права њеног мирног уживања, осим ако је лишење извршено у јавном интересу, под условима утврђеним законом и у складу са општим начелима међународног права. Свако друго лишење неког своје имовине представља повреду права мирног уживања исте.

С друге стране из става 2 члана 1 произлази да право мирног уживања своје имовине неће бити повређено уколико је коришћење исте ограничено законом у општем интересу или ради обезбеђења плаћања пореза, других доприноса или казни. Свако друго ограничење које није у складу са овим критеријумима представља повреду права мирног уживања имовине.

3. Шта Европски Суд за људска права подразумева под "имовином"?

Шта се подразумева под "имовином" чије мирно уживање П1-1 штити, чије одузимање забрањује (осим у јавном интересу и у складу са законом прописаним условима): то су свакако оне категорије које су уобичајене и познате – сва стварна права, својина на покретним и непокретним стварима, друга апсолутна права као што су ауторско право и право индустријске својине, приходи остварени радом и уштеђевина, наследство, акције, приходи од капитала, али и потраживања и дугови утврђени пресудом, клијентела рачуновође (пошто је приватно право и представља активу, чини имовину), право на закупнину на основу уговора о закупу, пензионо осигурање (без обзира да ли је обавезно или добровољно) које после извесног времена за осигураника ствара права која су слична власничким правима без обзира на то да је старосна пензија *очекивана имовина*.

Протокол бр. 1 штити *постојећу* имовину, тј. њено мирно уживање а не право на стицање будуће имовине, очекивану имовину (будуће наслеђе). У случају *Marckx v. Belgium* утврђено је да право на будуће наслеђе које је ускраћено ванбрачној кћери будућег оставиоца због законске дискриминације ванбрачне деце не представља имовину, па тако не ни ужива заштиту. У случају *Inze v. Austria*⁸ Суд је установио повреду П1-1 на основу тога што је ванбрачном сину, који је стекао наслеђе у тренутку смрти своје мајке дискриминаторским законом онемогућено да

⁸ Одлука Суда од 28. 10.1987, бр. Поднеска 8695/79. (Ванбрачни син је у тренутку смрти мајке стекао наслеђе, али је дискриминаторски закон онемогућио да наслеђену земљу добије у посед због тога што је, ради спречавања уситњавања земљишнихседа било предвиђено да ће само један од наследника добити имовину у посед, а остале је тај обавезан да намири у новцу. Дискриминаторни карактер аустријског прописа је био у томе што је било одређено да ће код одлучивања о томе ко ће добити земљу, син уживати предност над кћерком, а брачни син над ванбрачним).

наслеђену земљу преузме у posed. У случају *Azinas v. Cyprus*⁹ суд је утврдио повреду права на имовину у чињеници да су подносиоцу представке ускраћене пензионе повластице и одузето право на пензију¹⁰ као последица његовог отпуштања из државне службе због крађе, изигравања поверења и злоупотребе овлашћења.

4. Шта се подразумева под "лишењем" неког своје имовине?

Под лишењем неког своје имовине подразумева се губитак поседовања (државине) ствари која чини имовину и има за последицу губитак атрибута својине (*usus, fructus, abusus*) и прелаз својине на другог. Лишење обухвата национализацију, конфискацију и експропријацију. Регулисање коришћења имовине нема за последицу прелаз својине: у овим случајевима је имовина, својина сачувана али је њено коришћење ограничено.

5. Шта је "јавни интерес"?

Поводом случаја *James v. UK*¹¹ поставило се питање да ли лишавање неког своје имовине од које ће имати користи појединци (физичка лица) може да се тумачи као лишавање у "јавном интересу"¹². Подносиоци представке су тврдили да је тесту "јавног интереса" у правилу о лишавању удовољено само када се имовина одузима у јавном интересу који служи на корист заједнице уопште, а да пренос имовине са једног лица на друго лице и на корист искључиво тог другог ни у ком случају не удовољава тесту "јавног интереса". Комисија је, напротив, сматрала да принудан пренос имовине са једног лица на друго може, начелно, да буде у *јавном интересу*, уколико се спроводи ради легитимних циљева социјалне политике, тј. ако представља легитимно средство унапређења јавног интереса.¹³

⁹ *Azinas v. Cyprus*, пресуда од 20. 06. 2002., број представке 56679/00.

¹⁰ Одредба коју је подносилац представке напао је следећа: "Dismissal entails the loss of all retirement benefits. It is understood that a pension is paid to the wife or dependent children, if any, of a public servant who was dismissed as though he had died on the date of his dismissal and which will be calculated on the basis of his actual years of service."

¹¹ *James v. UK*, пресуда од 21.02. 1986.

¹² Овде је било речи о томе да су дугорочни закупци станова и кућа у одређеном делу Лондона добили овлашћење на основу закона да откупе уделе од власника под повољним условима, тј. по цени која је била нижа од тржишне.

¹³ Видети тачку 41 пресуде: "41. Neither can it be read into the English expression "in the public interest" that the transferred property should be put into use for the general public or that the community generally, or even a substantial proportion of it, should directly benefit from the taking. The taking of property in pursuance of a policy calculated to enhance social justice within the community can properly be described as being "in the public interest". In particular, the fairness of a system of law governing the contractual or property rights of private parties is a matter of public concern and therefore legislative measures intended to bring about such fairness are capable of being "in the public interest", even if they involve the compulsory transfer of property from one individual to another." Видети, такође, тачку 45.

Суд је у овом случају (*James v. UK*) потврдио да се законитост лишавања неког своје имовине цени не само по томе да се спроводи "у јавном интересу" ради постизања законитог циља, већ и по томе да мере које се предузимају ради постизања тог одређеног циља морају да буду *сразмерне* циљу који се жели постићи (начело пропорционалности између предузетих мера и постигнутог циља). Исти овај захтев је изражен и у случају *Sprotgong and Lönnroth* појмом "fair balance" (правична равнотежа) која мора да постоји између захтева које поставља општи интерес заједнице и услова заштите фундаменталних права појединаца: таква равнотежа неће постојати ако лице треба да носи "индивидуални и прекомерни терет". Суд је такође нагласио да проналажење те равнотеже произлази из структуре члана 1 (П1-1).

6. Питање обештећења

Поводом друге реченице става 1 члана 1 Протокола 1 "Нико не може бити лишен своје имовине, осим у јавном интересу и под условима предвиђеним законом и општим начелима међународног права" поставља се питање *обештећења* пошто оно не произлази из самог текста, тј. оно *није укључено у текст одредбе*. Суд, међутим, сматра да је плаћање обештећења, начелно, неопходан услов код лишавања неког своје имовине и требало би га испунити у складу са правом државе чланице. Штавише, Суд сматра да би заштита имовине на основу члана 1 Протокола 1 била без начела обештећења у великој мери илузорна и без дејства. Обештећење је, такође, суштинско за процену да ли је испоштован принцип правичне равнотеже (*fair balance*) између различитих интереса, тј. да ли се преваљује превелики терет на оне о чијој је имовини реч.

Одузимање имовине без плаћања износа који би био сразмеран њеној вредности уобичајено би се сматрало несразмерним задирањем у имовину које се не би могло оправдати по одредбама члана 1 Протокола 1. Иста одредба, међутим, *не гарантује право на потпуно обештећење* у свим околностима. Као примери се наводе мере економске реформе, мере које имају за циљ постизање већег степена социјалне правде, када надокнада може да буде мања од пуне тржишне вредности.

7. Шта подразумевају "општа начела међународног права", "услови предвиђени законом" ?

а) Шта значе "општа начела међународног права"

У контексту друге реченице става 1 члана 1 Протокола позивање на "општа начела међународног права" подразумева правило међународног права према коме *страним држављанима* у случају експропријације њихове имовине припада одговарајуће и ефективно обештећење. Подносиоци представке су у случају *James v. UK* истицали да се ово начело међународног права односи и на *домаће држављане*.

Суд је заузео став да се ово опште начело међународног права *не* примењује када држава одузима имовину од сопствених држављана. Према аргументу Суда, принцип у питању се са аспекта међународног права примењује само на *стране држављане*, и развијен је ради заштите страних држављана, стога *се не односи на третман* сопствених држављана.¹⁴ У прилог оваквог става Суд је, између осталог, навео да таква интерпретација служи два циља: најпре, омогућава не-држављанима (страним држављанима) да се директно користе механизмом Конвенције да би остварили своје право на основу одговарајућих начела међународног права, пошто би у противном морали да траже дипломатске канале или друга средства решавања спорова у истом циљу. С друге стране, та одредба обезбеђује да је положај не-држављана заштићен и да ступање на снагу Протокола 1¹⁵ не доводи до сужавања њихових права. Суд се позвао и на *travaux préparatoires* у тумачењу ове одредбе из чега се видело да је право на обештећење било укључено у разне верзије нацрта П1-1, али је оно изостављено због противљења Уједињеног Краљевства и још неких држава. Навођење општих начела међународног права је укључено у текст после тога и у вези са овим су уследиле изјаве у којима је потврђено да се начела примењују само на не-држављане¹⁶: на захтев немачке и белгијске делегације постигнут је споразум да ”општа начела међународног права, у овом контексту подразумева обавезу плаћања обештећења не-држављанима у случајевима експропријације”. Комитет министара је овај став такође потврдио у резолуцији приликом одобравања текста Протокола 1 и његовог отварања за потписивање у марту 1952. године¹⁷.

б) Шта значе ”услови прописани законом”?

У случајевима *James v. UK* и *Lithgow v. UK*, Суд је изрекао да ”услови прописани законом” не значе само просто упућивање на национално право државе чланице, него да се мора сагледати и *квалитет* закона (прописа) с обзиром на стандарде и појам правне државе. Такође је речено да одузимање имовине у складу са условима који су прописани законом претпоставља да су одговарајући прописи државе *доступни јавности* и да су по садржини довољно *прецизни*.

У контексту лишавања неког своје имовине само под ”условима прописаним законом” сматра се да ти услови обухватају обавезу плаћања обештећења сопственику од стране државе, иако ова обавеза државе није изричито наведена у тексту члана 1 Протокола 1. Тојест, ако је законом прописано да је држава дужна да плати обештећење, ова ће обавеза постојати, а ако ово није прописано законом, држава ће одлучити да ли ономе од кога је одузета имовина припада обештећење или ~~ни~~пак, до сада се искристалисао став Суда да у случају одузимања имовине из јавног интереса *постоји обавеза обештећења*¹⁸. Обештећење треба да је у *разумном*

¹⁴ Видети тачке 58-64 Одлуке.

¹⁵ Протокол 1 је ступио на снагу 18. маја 1954. године.

¹⁶ Видети тачку 64.

¹⁷ Резолуција бр 52 од 19. марта 1952. године.

¹⁸ Видети случај *James v. UK*.

износу, што значи да из Конвенције не произлази *обавеза потпуног обештећења*, али оно није ни искључено. Суд је овлашћен да *процењује* да ли је утврђени износ обештећења разуман. Главно правило јесте да оно треба да буде *сразмерно* вредности одузете имовине. У образложењима случајева James v. UK и Lithgow v. UK изречено је да *"члан 1 не обезбеђује право на пуно обештећење у свим околностима, пошто у појединим случајевима законити циљеви који отеловљују јавни интерес – као што је спровођење економске реформе или обезбеђење вишег степена социјалне правде – могу за резултат имати и плаћање обештећења које је ниже од тржишне вредности"*.

Штавише, у једном случају – Pressos Compania Naviera v. Belgium¹⁹ - Суд је дошао до закључка да одузимање имовине у складу са условима прописаним законом, а које је спроведено без плаћања икаквог обештећења не представља повреду члана 1 Протокола 1.

8. Шта значи "ограничење коришћења имовине у складу са општим интересима на основу закона"?

Регулисање коришћења имовине нема за последицу прелаз својине: у овим случајевима је имовина, својина сачувана али је њено коришћење ограничено.

Проблем у овом контексту представља чињеница да мере ограничења коришћења имовине у складу са општим интересима на основу закона *нису недозвољене* (забрањене), али свакако *утичу на право на мирно уживање имовине*. Ту се у првом реду мисли на привремене забране које се доносе у складу са урбанистичким и просторним плановима.

У случају *Sporrong i Lönnroth v. Sweden*²⁰ Суд је проширио забрану одузимања имовине из става 1 члана 1 Протокола 1 и на *незаконито ограничење коришћења имовине*. Суштина овог случаја односи се на забрану власницима земљишта у центру Стокхолма да на својој имовини врше градњу, као и на забрану продаје истог земљишта све док се детаљним урбанистичким планом не утврди где ће град подићи вијадукт и паркиралиште који би захтевао експропријацију одређеног дела тог земљишта и док се не донесе одлука о инвестирању градње тих објеката. Ово ограничење коришћења имовине је издато на основу дозволе за експропријацију коју је шведска влада издала Савету града. Пошто се усвајање детаљног урбанистичког плана развукло, забрана коришћења је трајала дуже од десет година, а да сама експропријација није спроведена. На тај начин је ограничење коришћења имовине било такво да, упркос томе што имовина де јуре није била одузета, фактички је дошло до повреде права на мирно уживање исте у супротности са ставом 1 члана 1 Протокола 1.

¹⁹ Одлука од 20. 11. 1995. г.

²⁰ Пресуда од 18.12.1984., Серија А, бр. 88.

II Заштита имовине на основу члана 1 Протокола бр. 1 (П1-1) и случајеви настали поводом денационализације имовине у бившим социјалистичким државама

Масовно одузимање имовине после другог светског рата у бившим социјалистичким земљама довело је почетком деведесетих година XX века, следствено познатим догађајима, до следеће ситуације:

- бивши власници (или њихови наследници) захтевали су реституцију имовине, или ако она није била могућа, материјално обештећење;
- саме државе (нови режими) су у одређеној мери биле спремне да изврше реституцију (углавном пољопривредног земљишта), као и на материјално обештећење, али је нарочито ово последње било тешко због лоше економске и материјалне ситуације тих земаља.

Компромисна решења су довела бивше власнике пред Европски суд за људска права. Подносиоци представки су сматрали/сматрају да су њихова права гарантована Протоколом бр. 1 повређена и да државе треба да одговарају за те повреде.

1. Како је Суд реаговао на овакве поднеске?

- Суд је овакве представке оглашавао *неприхватљивим*, пошто по правилима временског важења правних норми Конвенција/Протокол бр. 1 се примењује само на оне повреде права на имовину које су настале после ступања на снагу исте у одређеној држави чланици, а одузимање имовине се дешавало много пре деведесетих година, тј. касних четрдесетих и педесетих година. Подносиоци представки су се користили аргументима да је одузимање имовине, истина, било пре ступања на снагу Конвенције/Протокола 1 у дотичним државама, али да је стање створено таквим одузимањем имовине *трајна повреда права* мирног уживања имовине и та повреда постоји и након ступања на снагу ових међународних инструмената у тим државама. Комисија је, међутим, заузела став да је одузимање имовине *тренутни акт* а не континуирана повреда права: ако је неко на основу закона изгубио својину, на пример, 1954. године, не може се позивати на то да дејства одузимања права постоје и након ступања на снагу Конвенције/Протокола бр.1. Комисија је, на пример, донела одлуку о неприхватљивости поднеска у случају *Széchényi v. Hungary*²¹ у коме је подносилац представке навео да је пре 1945. године поседовао 1270 хектара земљишта у Почају и да је та имовина експроприсана 1945. године или нешто касније без накнаде. Комисија је из истог разлога огласила неприхватљивим и поднесак госпође *Geblusek* против Мађарске²² којој је 1952. године одузето право својине на

²¹ *Széchényi v. Hungary*, одлука од 30. 06. 1993. г., бр. Поднеска 21344/93.

²² *Geblusek v. Hungary*, одлука од 25. 03. 1994. г., поднесак бр. 23318/94.

земљишту и две стамбене зграде без компензације. Стамбене зграде су биле подељене на станове и у једном од тих станова је она живела као закупац.

- Други аргумент се односио на начин обештећења (реституција, новчана накнада, обвезнице) и на *износ обештећења* који је најчешће био само делимичан а не потпун, на дискриминацију међу ранијим власницима или њиховим наследницима који су напустили државу и променили држављанство, па у време обештећења нису више били држављани дотичних земаља. Комисија, односно Суд је одбацио ове аргументе истичући да конвенција *не познаје право на одштету као самостално право*. Ако је повређено људско право, Конвенција гарантује право на делотворан правни лек (члан 13) чија форма може да буде накнада материјалне штете или обештећење, али не може се пружити делотворан правни лек за повреде права које не спадају под временско важење Конвенције, тј. Протокола бр. 1. Овај је став потврђен и у горе наведеном случају *Széchenyi v. Hungary*, наглашавајући да право на одштету као самостално право не спада у област примене Конвенције *rationae materiae*.
- Трећи аргумент којим су се подносиоци представки служили истиче тврдњу да је одузимање имовине *било и у време одузимања противправно*, тј. да је оно спроведено супротно тада важећим прописима. Комисија и Суд су прихватили само аргумент овакве врсте, уколико су утврдили да се државни органи нису приликом одузимања имовине придржавали својих прописа или процедуре приликом одузимања имовине и проглашавали повреду става 1 члана 1 Протокола бр. 1. Такав је случај *Vasilescu v. Romania*²³ у коме је Суд изрекао да одузимање имовине коју је извршила милиција приликом незаконитог претреса куће брачног пара *Vasilescu* противно законима који су важили у време одузимања, није довело до губитка својине на златницима, те је брачни пар *Vasilescu* и у време ступања на снагу Конвенције у односу на Румунију имао право својине на златницима. Губитак могућности располагања дотичном имовином заједно са безуспешним покушајима који су чињени да би се имовина повратила довели су до озбиљних последица које су оквалификоване као *de facto* конфискација и следствено томе као трајна повреда права на имовину на основу одредбе члана 1 Протокола 1.

2. Поука за бивше власнике који су лишени своје имовине

У Србији се очекује закон о денационализацији и било какав да буде²⁴, једно је сигурно: биће много незадовољних (бивших) власника који су лишени своје имовине. Да ли се они могу надати праведном, тачније речено правичном решењу својих случајева пред Европским судом правде пошто буду исцрпљена сва правна

²³ *Vasilescu v. Romania*, пресуда од 22. 05. 1998., поднесак бр. 27053/95.

²⁴ Видети В. Тодоровић, *Контраверзе денационализације у Србији*, *Pro et Contra*, 1/2002, 75-84.

средства по домаћем законодавству? Имајући у виду Протокол бр. 1 уз Конвенцију о људским правима и основним слободама Савета Европе и праксу Европског суда за људска права, то ће се догодити само под следећим условима: а) ако случај спада под домаћај Конвенције и Протокола бр. 1 *rationae temporis*, б) ако случај спада под домаћај Конвенције и Протокола бр. 1 *rationae materiae*, ц) ако је лишење имовине у време када је извршено било противправно те на основу тога није престало право својине.

*Bernadet Bordaš, Ph.D., Associate Professor
Law Faculty of Novi Sad*

THE PROTECTION OF PROPERTY AS A HUMAN RIGHT - BASIC COMMENTS ON THE EXPERIENCE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Abstract

The right to property is codified as a human right within the system of the European protection of human rights in Article 1 of Protocol 1 under the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. Considering the specificity and sensitivity of the issue of protection, the provision was stated rather broadly. The result of this, on one hand, is that the law offers weak protection along with numerous exceptions, while on the other, it is rather flexible and requires constant interpretation from the European Court of Human Rights. The experience of this Court is unavoidable in the application and interpretation of the right to property as a human right, which is an imminent task for domestic courts once they have ratified the instruments of the Council of Europe. Special significance will be placed on the experience of the Court in cases, which will unavoidably surface, concerning the sensitive and significant problem of denationalization in this as well as other societies.

Dr Bernadet Bordaš, professeur
Facult- de droit de Novi Sad

**LA PROTECTION DE LA PROPRIÉTÉ COMME DROIT DE L'HOMME
– QUELQUES REMARQUES FONDAMENTALES AVEC LA PRATIQUE
DU TRIBUNAL EUROPÉEN POUR LES DROITS DE L'HOMME**

Résumé

Le droit à la propriété a été codifié comme droit de l'homme dans le système européen de la protection des droits de l'homme dans l'article 1 du protocole n°1 avec la Convention européenne pour la protection des droits de l'homme et des libertés individuelles. Du fait de la nature spécifique et sensible de cette protection l'ordonnance a été donnée de façon étendue, ce qui d'abord pour conséquence que le droit a une faible protection avec de nombreuses exceptions, ou encore qu'il est flexible et requiert constamment l'aide de précisions dans l'interprétation de la part du Tribunal européen pour les droits de l'homme. L'expérience de ce Tribunal est précieuse pour l'application et l'interprétation du droit à la propriété comme droit de l'homme, ce qui se pose comme tâche pour les tribunaux de notre pays, après la ratification de ces instruments du Conseil de l'Europe. La pratique de ce Tribunal sera d'une aide particulière pour les cas inévitables liés au problème délicat mais signifiant de la dénationalisation dans notre société.